

UOT 81'28;81'286

NURAY ƏLİYEVƏ

NAXÇIVAN DIALEKTİNDƏ SAİT SƏSLƏRİN VARIANTLARI

Məqalə üçün Naxçıvan dialekt və şivələrinin mühüm fonetik xüsusiyyətlərindən biri olan saitlərin variantları – qısa saitlər və burun saitləri tədqiqat obyektini kimi seçilmişdir. Naxçıvan dialekt və şivələri fonetik cəhətdən daha çox özünəməxsus regional xüsusiyyətlərə malikdir. Bu xüsusiyyətlər onu dilimizin digər dialekt və şivələrindən fərqləndirir. Burada göstərilir ki, yerli əhalinin dilində tələffüz zamanı sait səsələrin müxtəlif variantları meydana gəlir ki, onlar dilimizin qədim keçmişindən xəbər verir və onların tədqiqi dil tariximiz üçün də olduqca mühüm əhəmiyyətə malikdir. Saitlərin qısa variantları qapalı səsələrdə müşahidə olunur. Yəni burada ı, i, u, ü səsələrinin qısa variantları var. Onlar həm söz köklərində, həm də şəkilçilərdə özünü göstərir. Naxçıvan dialektinin mühüm fonetik xüsusiyyətlərindən biri də burun saitləridir. Burun saitlərinin əmələ gəlməsinin əsas səbəbi velyar n səsinin aradan çıxması və onun özündən əvvəl və ya sonra gələn saitə burun xüsusiyyəti verməsidir. Naxçıvan dialektində burun saitləri o qədər də geniş işlənməsə də, burada a, ı və u saitlərinin burun variantına rast gəlirik ki, bu da şəkilçilərdə özünü göstərir. Bunlar əsasən uzanaraq burunda tələffüz olunan səsələr şəklində təzahür edir. Bölgə şivələrində sait səsələrin burun variantı daha çox Culfa, Naxçıvan, Ordubad, Şahbuz və Şərur şivələrində müxtəlif fonetik şəraitlərdə əmələ gəlir.

Açar sözlər: *dialekt, fonetika, saitlərin variantları, qısa saitlər, burun saitləri.*

Naxçıvan dialekt və şivələrinin fonetikasında müşahidə etdiyimiz xarakterik xüsusiyyətləri dilimizin digər dialekt və şivələrində olduğu kimi bir neçə başlıq altında qruplaşdırmaq mümkündür: “1. Şivələrdə danışmaq səsələri ədəbi dildən çoxdur; 2. Şivələrdə sait və samit səsələrin variantları var; 3. Şivələrdə uzun, qısa, burun saitləri və diftonqlar mövcuddur; 4. Şivələrdə səs əvəzlənmələri ədəbi dildən fərqlənir” [1, s. 6]. Ədəbi dillə şivələr arasında özünü göstərən fonetik fərqlər hər hansı bir dialekt və şivənin tarixən necə formalaşması, digər xalqların dialekt və şivələri ilə əlaqəsinin öyrənilməsi baxımından çox faydalıdır. Bu zaman dialekt materiallarının yazılı abidələrimizlə, qohum dillərin ədəbi dil və şivə materialları ilə, qədim lüğətlərlə müqayisəli tədqiqi çox maraqlı məqamların üzə çıxarılmasına imkan verir və Azərbaycan dilinin tarixi fonetikasının bəzi mürəkkəb məsələlərinin aydınlaşdırılmasına da kömək edir.

Azərbaycan dilinin digər dialekt və şivələrində olduğu kimi, Naxçıvan dialektində də uzun, qısa və burun saitləri vardır. Saitlərin qısa variantı qapalı saitlərdə özünü göstərir. Yəni burada da ı, i, u, ü saitlərinin qısa variantı vardır. Qısa saitləri həm söz köklərində, həm də şəkilçilərlə müşahidə etmək olur. Qısa saitlər ədəbi dildə də özünü göstərir. “Qısa saitin əmələ gəlməsi vurğusuzluqla izah olunur. Belə ki, a) qısa sait kökün vurğusuz birinci hecasında; b) vurğu əsasdan şəkilçiyə keçdikdən sonra qısa sait şəkilçidən əvvəlki hecədə özünü göstərir” [10, s. 31]. Beləliklə, “sözün axırı müstəsna olmaqla bütün hallarda – sözün əvvəlində və ortasında qısalma vurğudan əvvəl müşahidə olunur” [5, s. 12]. Naxçıvan dialektində qısa saitlər aşağıdakı fonetik şəraitlərdə yaranır:

Qısa ı səsi. Qısa ı saiti söz köklərində iki kar səs, kar səslə sonor səs və ya cingiltili səslə sonor səs arasında vurğusuz hecədə özünü göstərir: xına “xına”, sırıyırdı “sarıyırdı”, qızıl “qızıl”, filan “filan”, qırıx “qırır”, bıra “bura”, qırım “qırım”, bılama “bulama”, qımıl “qaç”, yıxammadı “yıxa bilmədi”, çıxammadı “çıxa bilmədi”, qışda “qışda”.

İkihecalı sözlər şəkilçi qəbul edən zaman sözün ikinci hecasındakı ı saiti qısa tələffüz

olunur: tanıdım “tanıdım”, yarısı “yarısı”, almıya “almaya”, dayıya “dayıya”, qapıya “qapıya”, bacıya “bacaya”, mahnıya “bəhanəyə”. Bu hadisə isimlərdə daha çox yönlük hal şəkilçisi qəbul edən zaman özünü göstərir.

Qısa ı səsi söz köklərində olduğu kimi, şəkilçilərdə də işlənə bilir: baxmıyım “baxmayım”, balalarım “balalarım”, yazdığım “yazdığım”, axdardığım “axtardığım”, axırına “axırına”, yaşına “yaşına”, başdıyax “başlayaq”, duzdıyax “duzlayaq”, papağına “papağına”.

Qısa i səsi. Qısa i saitinə Naxçıvan dialektində daha çox rast gəlmək olur. Bu səs söz köklərində iki kar səs, kar samitlə sonor samit və yaxud da kar samitlə cingiltili samit arasındakı vurğusuz saitdə özünü göstərir: kişə, kişim, tişkan, pişir, kişmiş, şişkil, kişlit, şişrin, tişfar//dişfar “divar”, lilişmar. Bu səs İraq-türkman ləhcəsində də geniş yayılmışdır və i saitinin qısa variantının əmələ gəlmə fonetik şəraiti Naxçıvan dialekt və şivələri ilə demək olar ki, eynidir [4, s. 52].

Qısa i səsi də eynilə ı səsində olduğu kimi, şəkilçi qəbul edən ikihecalı sözlərin şəkilçidən əvvəlki hecasında müşahidə olunur: gətişrip, birişsi, əmişcanı, Əlişnin, kişiyə, gəbişyə, pişiyin, gəlişnə.

Qısa i səsi mənsubiyyət şəkilçisi qəbul etmiş sözlərdə də yaranır: evişnə, belişmiz, yerişviz “yeriniz”, bibişsi, dərişsi, belişmə.

i səsini qısa variantı söz köklərində olduğu kimi şəkilçilərdə də işlənir: yeyişrix’, deyişrix’, yerişyir, isdəmişr “istəmir”, silişnir.

Qısa i saiti bəzi şəxs adlarında və soyadlarında, əsasən samitlərdən əvvəl və ya sonra işlənir: Rəfişqə, Lətişfə, Səfişyəddin, Siştarə, Mişnayə, Mədişnə, Əlişyef, Əzişzof, Seyişdof.

Qısa u səsi. Qısa u səsi Naxçıvan dialektində müxtəlif fonetik şəraitlərdə özünü göstərir. Bu səsə söz köklərində daha çox kar samitlə sonor səs, cingiltili samitlə sonor səs və ya iki samit arasında rast gəlirik: püştağ, qüşyu, büşlax, qumuru, yumuru, otürax, qüşcax, düvax.

Sözlər şəkilçi qəbul edən zaman vurğunun şəkilçiyə keçməsi ilə kökdəki son sait – u saiti qısa tələffüz olunur. Bu hal daha çox isimlərə hal, mənsubiyyət, feillərə zaman şəkilçilərinin əlavəsində müşahidə olunur: oyüşnu, oğüşna, quyüşya, yurdüşna, qoyüşnun, oxüşyuram, toxüşyurux, qudüşrur, yoxlüyacax, qoxlüyur, boğüşlur.

Qısa ü səsi. Naxçıvan dialektində ü səsini qısa variantı o qədər də geniş yayılmamışdır. Lakin buna baxmayaraq müəyyən məqamlarda bu səsə rast gəlirik. Qısa ü səsi söz köklərində iki samit səs arasında yaranır: düüşyə, küüşpə, düüşyü, tüşfəx’, böüşx’, gürüşş, tüşkan, süşməx “sumaq”, küüşləx’, Yüşsüp “Yusif”.

Qısa ü səsi söz köklərində olduğu kimi şəkilçilərdə də özünü göstərir: gölüşmüz, otüşşür, gürüşşdü, büüşşür, züşvüşşür “sürüşşür”.

Naxçıvan dialektində bəzi isimlər yönlük halın şəkilçisini qəbul edən zaman sözün sonundakı ə səsi ü səsinə çevrilir. Bu zaman həmin ü səsi qısa tələffüz olunur: küüşyə “küçyə”, körpüşyə “körpəyə”, Fürüşyü “Firuzyə”, tövlüşyə “tövləyə”, köhnüşyə “köhnəyə”, cücüşyə “cücəyə”, gözdüşyürəm “gözləyirəm”.

Burun saitləri. Azərbaycan dilinin dialekt və şivələrini ədəbi dildən fərqləndirən özünəməxsus xüsusiyyətlərdən biri də sait səslərin burun variantının olmasıdır. “Tələffüz zamanı yumşaq damağın aşağı enməsi və burun boşluğunun açıq qalması nəticəsində əmələ gələn saitlərə burun saitləri deyilir. Burun saitləri burunda formalaşır, yəni hava axınının burundan çıxması nəticəsində yaranır” [1, s. 35]. Burun saitlərinin əmələ gəlməsinin əsas səbəbi velyar n səsini aradan çıxması və onun özündən əvvəl və ya sonra gələn saitə burun xüsusiyyəti verməsidir.

Məlum olduğu kimi velyar n səsinin işlənilib-ışlənməməsinə görə Azərbaycan dili dialekt və şivələrini üç qrupa bölmək mümkündür:

Birinci qrupa velyar n səsi işlənen dialektlər aiddir ki, buraya qərb qrupu dialekt və şivələri daxildir.

İkinci qrupa velyar n səsi işlənməyən dialekt və şivələr aiddir ki, buraya Azərbaycan dilinin şərq qrupu dialekt və şivələri daxildir.

Üçüncü qrupa velyar n səsi meydandan çıxmaqla öz xüsusiyyətini, yəni burun və qalınlaşma xüsusiyyətlərini özündən əvvəl və ya sonra gələn səsliyə – saitə verən dialekt və şivələr daxildir. Buraya Nuxa (Şəki), Zaqatala, Qax, Ağdaş, Naxçıvan, Ordubad dialekt və şivələri daxildir [8, s. 18].

Naxçıvan dialekt və şivələrində burun saıtləri o qədər də geniş işlənməsə də, burada a, ı və u saıtlərinin burun variantına rast gəlirik ki, bu da şəkilçilərdə özünü göstərir. Prof. N.İ.Aşmarin 1926-cı ildə yazdığı “Общий обзор народных тюркских говоров гор. Нухи” adlı əsərində Nuxa (Şəki) dialektində e, ö saıtlərindən başqa qalan saıtlərin burun variantının olduğunu qeyd edir. Akademik M.Şirəliyev Zaqatala, Qax şivələrində, Ordubad və Naxçıvan dialektlərində ancaq a, ı, u saıtlərinin burun variantının olduğunu göstərir [10, s. 32]. İ.Məmmədov Qarabağ dialektinin Qaryagin (Fizuli) şivəsində [7, s. 176] a, ı, u saıtlərinin burun variantının olduğunu göstərir. Cəbrayıl rayonu şivələrinin fonetik xüsusiyyətlərindən bəhs edən prof. T.Hacıyev yazır: “Cəbrayıl rayonu şivələrində səslərin (saıtlərin) geniş yayılmış variantlarından biri də burun variantlarıdır. Burun səsləri qovuşuq nq və sagır n səslərinin tarixi inkişafı nəticəsində yaranmışdır. Qədim qırpaçq ünsürü olan bu səslərin tarixən zəifləməsi ikinci şəxs sonluqlarında, bəzən isə söz köklərində burun səslərinin əmələ gəlməsinə səbəb olmuşdur. Cəbrayıl rayonu şivələrində a, ı, ə, u, o səslilərinin (saıtlərinin) burun variantı vardır ki, bunlar da həm normal vəziyyətdə, həm də uzanaraq tələffüz edilir” [3, s. 5].

Akademik M.Şirəliyev Şahbuz şivələrində burun saıtlərindən bəhs edərkən göstərirdi: “Şahbuz şivələrində xalis burun saıtləri deyil, uzanan burun saıtləri özünü göstərir” [11, s. 9]. Müəllif Şahbuz şivələrində a, ı və u saıtlərinin burun variantı olduğunu qeyd edir.

Burun saıtlərinin ən geniş işləndiyi şivələr isə Şəki rayonunun şivələridir. “Nuxa dialektinin mövqeyini müəyyən edən ən səciyyəvi xüsusiyyətlərdən biri burada burun səslilərinin geniş yayılmasıdır. Nuxa dialektində bütün səslilərin burun variantı vardır. Digər tərəfdən, burun səsliləri burada həm söz köklərində, həm də şəkilçilərdə özünü göstərir” [5, s. 13].

Dilimizin Meğri şivələrində də burun saıtləri səciyyəvi hal kimi qeyd olunur. “Meğri şivələrində saıtlərin əksəriyyətinin həm burunda deyilən (ã, ï, ə̃, ê, õ, ĩ, ü), həm də uzanaraq burunda deyilən (ã:, ï:, ê:, õ:, ĩ:, ü:) variantları müşahidə olunur ki, bunlardan burunda tələffüz edilənlər söz köklərində, uzanaraq burunda tələffüz edilənlər isə, əsasən, şəkilçilərdə özünü göstərir” [2, s. 75].

Naxçıvan dialektində burun saıtləri, demək olar ki, uzanaraq burunda deyilən səslər şəklində təzahür edir. Ümumiyyətlə, dilimizin bütün dialekt və şivələrində söz köklərində işlənen bu cür səslilər burunda, şəkilçilərdə işlənen belə səslilər isə uzanaraq burunda deyilən saıtlərdir.

Bölgə şivələrində saıtləri səslərin burun variantı aşağıdakı fonetik şəraitdə əmələ gəlir:

ã: Uzanıb burunda deyilən a səsi II şəxs tək və cəmində mənsubiyyət şəkilçili isimlərin yönlük və təsirlik halında özünü göstərir: mã: “mənə”, sã: “sənə”, əlã://əluã: “əlinə”, əvã: “evinə”, yadã: “yadına”, dəã:za “atanıza, dədənizə”, balã: “balanı”, xəlçã: “xəlçanı”, nəvã: “nəvəni”, anã:zı “ananızı”, köhnã:zı “köhnənizi”. Bu hal Naxçıvanda özünü o qədər də göstərməsə də, digər rayonların şivələrində, xüsusən Ordubad və Culfa rayonu şivələrində qeydə

alınmışdır. Eyni hal dilimizin Təbriz dialektində də dəduā:, qaşığuā:, başuā: [6, s. 24] sözlərində baş verir.

Uzanaraq burunda deyilən a səsi şərt şəklinin şakilçisini qəbul etmiş feillərdə tələffüz zamanı II şəxs cəmin xəbərlilik şakilçilərində velyar n səsinin meydandan çıxması nəticəsində əmələ gəlir. Məsələn: gəlməsā:z “gəlməsəniz”, işdəsā:z “işləsəniz”, eşələsā:z “eşələsəniz”, idələsā:z “idələsəniz”.

a səsinin bu cür tələffüzü Azərbaycan dilinin Cəbrayıl şivəsində dədā:, bajıā: [3, s. 5], Füzuli şivələrində daxlıā:, yerīā:, başıā:, mā:, sā: [7, s. 176] sözlərində də özünü göstərir. Bunlardan əlavə Şəki dialektində [5, s. 26] və Azərbaycan dilinin əksər dialekt və şivələrində bu xüsusiyyət qeydə alınmışdır.

ī: Naxçıvan dialektində digər burun saitləri kimi uzanaraq burunda deyilən ı səsi də velyar n səsinin düşməsi nəticəsində yaranır və əsasən şakilçilərdə özünü göstərir.

Bu səs müxtəlif fonetik şəraitdə, qrammatik şakilçilərdə velyar n səsinin düşməsi nəticəsində yaranır, Naxçıvan dialektində digər uzun saitlərə nisbətən daha çox müşahidə olunur.

Uzanaraq burunda deyilən ı səsi mənsubiyyət şakilçili isimlərin yiyəlik və təsirlik hallarda işlənməsi zamanı özünü göstərir: qapī:n “qapının”, ağzī:n “ağzının”, başī: “başını”, qadaī: “qadanı”, əvī: “evini”, qızī: “qızını”.

Uzanaraq burunda deyilən ı səsi II şəxs tək və cəmin mənsubiyyət və II şəxs cəmin xəbərlilik şakilçilərində də meydana gəlir: hardansī:z “haradansınız”, kəndī:z “kəndiniz”, bağı:z “bağınız”, gəlmisī:z “gəlmisiniz”, əkirsī:z “əkirsiniz”, alıpsī:z “almısınız”, taxıpsī:z “taxmısınız”, diyəcəxsī:z “deyəcəksiniz”, pişirəcəxsī:z “bişirəcəksiniz”.

ū: Uzanaraq burunda deyilən u səsi də velyar n səsinin düşməsi nəticəsində mənsubiyyət şakilçili isimlərin yiyəlik, yönlük və təsirlik hallarında əmələ gəlir: özū:n “özünün”, boğazū:n “boğazının”, qızū:n “qızının”, əlū:a “əlinə”, pulū:a “puluna”, yolū: “yolunu”, bağı: “bağını”, ağzū: “ağzını”.

Uzanaraq burunda deyilən u səsi II şəxsin cəmində feilin xəbər şəklinin şakilçilərində də qeydə alınır: oxudū:z “oxudunuz”, gəlmıyipsū:z “gəlməmisiniz”, tapbadū:z “tapmadınız”, qoymadū:z “qoymadınız”.

L.Səfərova Culfa şivələrində söz köklərində ə və u səsinin uzanması faktını da müşahidə edərək yazır: “Culfa şivələrində çox az sayda nümunələrdə söz köklərində n səsinin düşməsi nəticəsində ə və u səslərinin burun variantı yaranır: ə~x’ “əng”, qə~t “qənd”, rə~x’ “rəng”, tūfə~x’ “tūfəng”, qorxūş “qorxunc”, qulūş “qulunc” və s.” [9, s. 23].

Dilimizin bir çox dialekt və şivələrində də u səsinin burun variantı mövcuddur. “Şəki rayonu şivələrində o şəxs əvəzliyi ismin yiyəlik və təsirlik hallarında işlənən zaman uzanaraq burunda deyilən u səsi hū: “onun”, ū: “onun/onu” şəklində özünü göstərir” [1, s. 45].

Naxçıvan dialektinin ədəbi dildən, dilimizin digər dialekt və şivələrindən fərqli xüsusiyyətləri daha çox fonetikada təzahür edir. Burada fonetik fərqlər şivələrin özünəməxsusluğunu səciyyələndirir ki, bunlar həm də sait səslərin variantlarında qabarıq şəkildə özünü göstərir. Yerli şivələrdə saitlər uzun, qısa və burun saitləri olmaqla qruplaşdırılır. Saitlərin belə variantlarının meydana gəlməsi müxtəlif dil hadisələri ilə bağlıdır və burada elə faktlarla qarşılaşırıq ki, onlar dil tariximizin əvvəlki dövrlərinə məxsusdur və günümüzdə ədəbi dil üçün arxaikləşərək şivələrdə yaşayır. Bu baxımdan şivələrin fonetik cəhətdən tədqiqi olduqca aktualdır.

ƏDƏBİYYAT

1. Bayramov İ.M. Azərbaycan dili şivələrinin fonetikasi. Bakı: Elm və təhsil, 2016, 252 s.
2. Əliyev Ə.İ. Azərbaycan dilinin Meğri şivələri. Bakı: Elm, 2003, 580 s.
3. Hacıyev T.İ. Cəbrayıl şivələrinin fonetikasi // ADU-nun Elmi əsərləri, 1960, № 5, s. 3-16.
4. İraq-türkman ləhcəsi. Bakı: Elm, 2004, 422 s.
5. İslamov M. Azərbaycan dilinin Nuxa dialekti. Bakı: Azərbaycan SSR EA nəşriyyatı, 1968, 271 s.
6. Məmmədli M.Ə. Azərbaycan dilinin Təbriz dialekti. Bakı: Zərdabi LTD MMC, 2007, 240 s.
7. Məmmədov İ.M. Qaryagin şivələrinin fonetik xüsusiyyətləri // Azərb. SSR EA-nın Xəbərləri, 1957, № 6, s. 171-199.
8. Naxçıvan MSSR-in dialekt və şivələri / M.Ş.Şirəliyevin redaktorluğu ilə. Bakı: Azərb.SSR EA nəşriyyatı, 1962, 325 s.
9. Səfərova L. Azərbaycan dilinin Culfa şivələrinin fonetikasi. Bakı: Elm və təhsil, 2019, 116 s.
10. Şirəliyev M. Azərbaycan dialektologiyasının əsasları. Bakı: Şərq-Qərb, 2008, 416 s.
11. Şirəliyev M.Ş. Şahbuz şivələrinin fonetikasi // Ədəbiyyat və Dil İnstitutunun əsərləri, 1957, 8 c., s. 5-22.

AMEA Naxçıvan Bölməsi
E-mail: naliyeva22@mail.ru

Nuray Aliyeva

VARIANTS OF VOWEL SOUNDS IN NAKHCHIVAN DIALECT

Variants of vowels are selected as the object of research for this paper – short vowels and nasal vowels, which are among the essential phonetic features of Nakhchivan dialects and accents. Nakhchivan dialects and accents have more phonetically specific regional features. These features distinguish it from other dialects and accents of our language. We show here that during the pronunciation of the local language, different variants of vowels appear that tell of the ancient past of our language, and their study is of great importance for the history of our language. Short variants of vowels are observed in closed sounds. That is, there are short variants of the sounds *ɪ*, *i*, *u*, *ü*. They manifest themselves both in the roots of words and in suffixes. One of the essential phonetic features of the Nakhchivan dialect is nasal vowels. The main reason for the formation of the nasal voice is the disappearance of the velar *n* sound and the fact that it gives nasal character to a vowel before or after it. Although nasal vowels are not widely used in Nakhchivan dialects, we come across the nasal variants of vowels *a*, *i*, and *u* that manifest themselves in suffixes. These are mainly manifested in the form of sounds pronounced in the nose, stretching. In the region's dialects, the nasal variant of vowels occurs mainly in Julfa, Nakhchivan, Ordubad, Shahbuz, and Sharur dialects in different phonetic conditions.

Keywords: *dialect, phonetics, variants of vowels, short vowels, nasal vowels.*

Нурай Алиева

ВАРИАНТЫ ГЛАСНЫХ ЗВУКОВ В НАХЧЫВАНСКОМ ДИАЛЕКТЕ

В качестве объекта исследования для статьи были выбраны варианты гласных – краткие гласные и носовые гласные, которые являются одной из важных фонетических особенностей Нахчыванских диалектов и говоров. Нахчыванские диалекты и говоры имеют более фонетически специфические региональные особенности. Эти особенности отличают их от других диалектов и говоров нашего языка. Здесь показано, что при произношении в местном языке появляются разные варианты гласных, что они свидетельствуют о древнем прошлом нашего языка, и их изучение имеет большое значение для истории нашего языка. В закрытых звуках наблюдаются короткие варианты гласных звуков *ɪ, i, u, ü*. Они проявляются как в корнях слов, так и в суффиксах. Одной из важных фонетических особенностей нахчыванского диалекта являются носовые гласные. Основная причина образования носовых гласных – исчезновение веллярного звука *n* и передача им носового характера предшествующему или последующему гласному звуку. Хотя носовые гласные не получили широкого распространения в нахчыванских диалектах, здесь мы сталкиваемся с носовыми вариантами гласных *a, i* и *u*, это проявляется в суффиксах. В основном они проявляются в виде долгих звуков, произносимых в нос. В региональных диалектах носовой вариант гласных образуется в основном в диалектах Джульфы, Нахчывана, Ордубада, Шахбуза и Шарура при различных фонетических условиях.

Ключевые слова: *диалект, фонетика, варианты гласных, краткие гласные, носовые гласные.*

(AMEA-nın müxbir üzvü Əbülfəz Quliyev tərəfindən təqdim edilmişdir)

Daxilolma tarixi: İlkin variant 19.08.2021

Son variant 17.09.2021